

Деркачова О.С.,

доктор філологічних наук,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

НОМО SALTICUS В ІНКЛЮЗИВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (на матеріалі роману Дороти Тераковської «Мишка»)

Танець – невід’ємна частина людського буття, що віддзеркалює культурний розвиток людини, це спосіб вираження її почуттів, передачі культурного досвіду від покоління до покоління. Це явище з чіткими вимірами та порядком, з обов’язковим дотриманням форми. Життя, та не лише його, а й увесь Всесвіт можна розглядати як танець [6]. Танець – це емоція та її зміна за допомогою рухів, підпорядкованих визначеному ритму та певним правилам.

Танець є предметом вивчення не тільки хореографів чи культурологів, а й етнографів, істориків, психологів, філософів, літературознавців. Е.Л. Мартінес вважає танець однією з невербальних форм спілкування. У. Соррел переконаний, що танець постав із копіювання людиною поведінки тварин. К. Бюхер пов’язує появу танцю з трудовою діяльністю людини. Е. Корольова у своїх дослідженнях звертає увагу на ритуальний характер танцю, визначаючи сам танець як засіб збереження досвіду і передачу його від покоління до покоління. Х.Елліс серед характеристик та особливостей танців визначає правила числення та форми. Про танець як гру пише Й. Гейзінга. А. Ломакс говорить про соціокультурні особливості танцю. В. Волчукова показує роль ритуального танцю у взаємодії релігії і мистецтва хореографії, живопису, музики, поезії [3]. М. Богданова розглядає танець як найдавніший вид художньої творчості людини, первісно пов’язаний з історико-культурною традицією культових обрядів та ритмічним рухом ритуальної практики людства, «емоційна причетність танцювального мистецтва до сакрального змісту його образів відображає ментальність кожного народу, особливості його лексики, специфічність виконання» [2]. А. Арутюнян виокремлює біологічні, психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні, функції танцю, а також ідеї космічного, сакрального езотеричного сенсів танцю.

Особливу роль він відіграє у художній літературі, адже «танець як феномен культури є одним із найважливіших природних проявів людини, оскільки в ньому, як у історичному дзеркалі, людина відображується у всій своїй цілісності і суперечності» [4]. Танець може розповісти про персонажа, його епоху, характер та прагнення. Танець присутній і в інклюзивній літературі, стаючи символом боротьби та утвердження героя, засобом вираження та пояснення його буття для інших. Наприклад, у творі Оксани Радушинської «Метелики у крижаних панцирах» маємо не лише описи танців на інвалідних візках. Танець допомагає вивести персонажку з депресії, завдяки танцю її світ стає гармонійним.

Важливою частиною буття стає танець для головної героїні роману Дороти Тераковської «Мишка» (2001 р.). В оригіналі назва книги – «Poczwarka». Перекладачка Дзвінка Матіяш пояснює зміну назви тим, що «потворка» по-українськи звучить не дуже добре, також польською слово «poczwarka» означає ще й лялечку, з якої з’являється метелик, але обіграти це українською не вийшло би. Та й книжка про дівчинку, яка була Мишкою – опис її життя від народження і до смерті. Дівчинка має синдром Дауна в дуже тяжкій формі. Мишка найбільше любить три речі: слухати, як мама їй читає, тікати на горище, де вона може говорити з Богом і спостерігати за створенням світу, і танцювати.

Мишка мріє танцювати так, як танцюють актори по телевізору, так, як танцювала Попелюшка на балу, і вона танцює. Проте ніхто не розуміє, що це танець, адже всі бачать тільки дівчинку з синдромом Дауна і її конвульсивні рухи. Так само, як Єва, мати дівчинки, не змогла розшифрувати, що «та», яке весь час промовляла дитина, означає не «тато», а «танець». Розшифровує це слово батько Мишки Адам, і завдяки цьому повільно, крок за кроком, стає усе ближчим до дівчинки. Він усвідомлює, що танцювати легко та невимушено – глибинна потреба дитини, а відтак розуміє, що та має такі ж потреби, як всі, що може відчувати, але трохи інакше, і можливо, глибше, проте її тіло поневолює ці почуття, як лялечка метелика, от тільки Мишка, на відміну від нього, ніколи не вирветься зі свого тіла. Він не раз потім спостерігає, як його донечка пробує у танці піднятися над землею. Дівчинка це помічає і намагається станцювати для батька якомога краще, адже переконана, що тоді тато не уникатиме її, не тікатиме від неї: «Якщо затанцюю, не тікатиме. Повинен зупинитися і

дивитися» [5]. Вона знала, як ніхто інший, що танцем можна сказати те, чого не можна сказати словами. Вона змогла відчитати, що танець, який вона бачила по телевізору, між чоловіком та жінкою говорить про те, що їхні тіла хочуть бути ближчими, вона, дивлячись документальні фільми та освітні передачі, з'ясувала, що танцем люди зверталися до сил природи, що танці шаманів надзвичайно потужні та сильні.

Так Мишка зрозуміла універсальну природу танцю: він просить, кричить, перепрошує, кличе, виражає радість та любов, агресію та ненависть. І сила його більша за слова. Дівчинка хоче опанувати цю силу, бо щиро вірить, що тоді найближчі люди її розумітимуть, зникне конфлікт нерозуміння та несприйняття між нею та світом. Проте всі її спроби зазнають невдач, і перед нами постає маленька налякана дитина, яка не розуміє, чому вона опинилася у такому важкому та незграбному тілі, яке перешкоджає їй станцювати так, щоб її почули.

Мишка не повторює побачені танці, а витворює свої, що нагадують ритуальні, магічна сила яких мала би змінити ситуацію дівчинки, змусити світ почути та зрозуміти її. «Крім того, магічний характер танцю розкривається у тому, що ритмічно організовані рухи тіла мають сильний вплив на підсвідомість, а згодом і на свідомість людини» [4]. Мишка намагається за допомогою танцю поговорити з батьками. Зрештою, їй це вдається, адже Адам починає розуміти, що його дочка набагато глибша і складніша, аніж видається світові.

Авторка змальовує ще один танець – в райському саду Бога. Тут Мишка танцює не сама, а серед інших дітей, які за життя теж не мали з ким танцювати. Вони танцюють по колу, а їхні тіла більше ніколи не стануть їм завадою чи перепорою для руху, легкого і невимушеного.

Танець у романі «Мишка» виконує комунікативну функцію (за допомогою танцю дівчинка намагається спілкуватися з батьками), ідентифікаційну (танцюючи, Мишка намагається ідентифікувати себе у світі людей), ритуальну (танцюючи, Мишка спілкується з Богом). Дорота Тераковська змальовує неймовірно самотню дитина. Відомий факт, що танець виник як колективне дійство, чимало танців передбачають наявність пари, а Мишка ж постійно танцює сама, і лише після смерті вона опиняється у колі інших танцюючих дітей, що танцюють для себе, для Бога і з Богом, звільнившись від своїх важких тіл, немов метелики випурхнули з лялечок. Письменниця через танець дівчинки з Синдромом Дауна показує конфлікт людини з інвалідністю зі світом, драму нерозуміння і спробу порозумітися. Також танець стає символом вивільнення душі та спілкування її з Богом.

Література

1. Арутюнян А. Ритуальна генеза танцю. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2016. № 10 (335). С.86-90.
2. Богданова М. Танець як складова культової обрядодії. [online]. URL: <http://journals.uran.ua/kis/article/view/146864> (06.08.2021).
3. Волчукова В. *Проблеми розвитку і роль ритуального танцю у ранньохристиянській культурі*. Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвознав.: спец. 17.00.01 "Теорія та історія культури". Х., 2002. 19 с.
4. Землянська А., Міщенко В. Міфологема танцю як символ українського відродження в антиромані Н. Зборовської «Українська реконкіста». [online]. URL: https://www.researchgate.net/publication/321779794_Mifologema_tancu_ak_simvol_ukrainского_vidrodzenna_v_antiromani_N_Zborovskoi_Ukrainska_Rekonkista (06.08.2021)
5. Тераковська Д. *Мишка*. Київ: Грані-Т, 2013. 360 с.
6. Ellis H. *The Dance of Life*. [online]. URL: <https://www.gutenberg.org/files/65714/65714-h/65714-h.htm> (06.08.2021)